

Рецензія на статтю

Вахлакової В. В., Голікової В. А. «ТЕОРЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ В УМОВАХ ВІДКРИТОСТІ»¹

Статтю присвячено питанням управління економічними системами в умовах відкритості. Автори виходять із того, що процеси, які відбуваються останнім часом як на світовому, так і на національному рівні, — надстрімкий розвиток економіки і технологій, поява економічних інновацій, соціальних та економічних мереж — уже не можуть бути пояснені в межах наявної теоретичної економіки, побудованої на низці спрощувальних постулатів. Основну частину роботи присвячено критичному розгляду цих постулатів та аргументації тези про те, що сформовані раніше економічні теорії виявилися нездатними забезпечити раннє виявлення й обґрунтування передумов масштабних дефолтів і фінансових криз. Це робить дослідження значущим для наукової дискусії про оновлення теоретичного базису управління економічними системами.

Актуальність теми. Тема має високу актуальність. Автори обґрунтовано наголошують, що питання управління економічними системами в умовах відкритості є актуальними в будь-якому секторі економіки, оскільки кожен суб'єкт господарювання на всіх рівнях відчуває вплив різних ситуацій і непередбачених обставин, на які необхідно швидко та ефективно реагувати, а вчасне й ефективне реагування є запорукою стабільного розвитку та позитивного фінансового результату підприємства. Особливої ваги дослідженню надає теза про те, що змістовна аксіоматика економічних теорій не відбиває соціально-економічної дійсності і в умовах економіки, що ускладнюється, більше не може виступати інтегративною

¹Вахлакова В. В., Голікова В. А. Теоретичні принципи управління економічними системами в умовах відкритості // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". – 2022. – №5. <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2022-5>

парадигмою розвитку. Слушним є і зауваження авторів про те, що, попри дедалі частіші заклики до перегляду теоретичного базису, комплексної альтернативної парадигми досі не запропоновано, — саме цим зумовлено потребу в дослідженнях такого спрямування.

Аналіз матеріалів і методів. Джерельну базу дослідження становлять класичні праці з теорії загальної рівноваги, гіпотези ефективного ринку та теорії раціонального вибору — роботи К. Ерроу і Ж. Дебре, Ю. Фами та Б. Мелкіла, Дж. Харшанї, а також дослідження С. Ліхтенстайна і П. Словіка та А. Тверські й Д. Канемана. Звернення безпосередньо до першоджерел, а не до їх переказів, заслуговує на схвалення: критику постулатів побудовано на тих самих текстах, які ці постулати сформулювали. Методологічною основою роботи є абстрактно-логічний аналіз, узагальнення та критичне зіставлення теоретичних положень із практикою розвитку економіки і фінансових ринків. Коректно окреслено й наукову прогалину: попри значну кількість публікацій із проблематики управління економічними системами, теоретичні принципи, що стосуються саме відкритості, залишаються малодослідженими та недостатньо обґрунтованими.

Оцінка результатів дослідження. Найвагомим результатом є систематизований критичний розбір базових припущень, на яких ґрунтується сучасна теоретична економіка.

Автори виокремлюють чотири взаємопов'язані постулати: нескінченну раціональність рішень агентів як результат максимізації функції вигідності, за якої можливості індивідів обмежені лише простими й легко ідентифікованими чинниками на кшталт величини бюджету та наявного часу; перебування економічної системи в цілому й ринків зокрема у стані рівноваги, коли розмір попиту повною мірою відповідає пропозиції; інформаційну ефективність фінансових ринків, за якої ціни абсолютно точно відбивають фундаментальну вартість активів і змінюються лише внаслідок непередбачуваних екзогенних новин; винятковість ринкових

крахів і збоїв, які нібито можуть мати тільки екзогенну природу й не здатні індукувати негативну динаміку всередині системи. Така компактна реконструкція аксіоматики мейнстріму має самостійну цінність, оскільки зводить розпорошені по різних школах припущення в один перелік, придатний для подальшої перевірки.

Найбільш аргументованою є критика теорії раціонального вибору. Автори слушно вказують на дуалізм і підміну понять, за яких формальна категорія раціонального вибору, вироблена заради зручності математичного аналізу, видається за раціональний вибір як такий, і на цій основі формулюються поради щодо того, як діяти раціонально. Переконливим є й аргумент про те, що припущення про раціональність у максимізації очікуваної корисності є детерміністським і не враховує можливості, непередбачуваності або вільного вибору, адже вибір передбачає наявність альтернатив і можливість вчинити інакше, ніж планувалося. Належно підкріплено цю тезу експериментальними свідченнями непереборності порушень транзитивності переваг, зокрема ефектом розворотів переваг, — звернення до поведінкових досліджень у роботі економіко-теоретичного спрямування є доречним і посилює аргументацію.

Змістовним є й підсумкове положення щодо концепції рівноваги: попри її центральну роль у теоретичній економіці, жодна економіка ніколи не перебувала й навряд чи перебуватиме у стані досконалої конкурентної рівноваги, а навіть за теоретичного існування рівноважного стану практичне значення його втрачається через надзвичайно тривалий час встановлення рівноваги. Це спостереження логічно завершує критичну лінію статті.

Наукова новизна та практична цінність. Наукова новизна полягає в тому, що критику базових припущень економічної теорії поставлено в контекст управління економічними системами в умовах відкритості, тобто розглянуто не як питання історії економічної думки, а як передумову

формування нової методології управління, що враховує національні інтереси та пріоритети економічної безпеки. Практична цінність роботи виявляється насамперед у навчально-методичній площині: систематизований перелік постулатів разом із контраргументами може бути використаний під час викладання дисциплін з економічної теорії, теорії прийняття рішень та управління економічною безпекою, а також як відправна точка для подальших досліджень з розроблення альтернативної парадигми.

Зауваження та рекомендації. Варто відзначити кілька моментів, які потребують урахування під час доопрацювання статті та в подальших дослідженнях.

- **Заявлені в назві та меті теоретичні принципи фактично не сформульовано.** Мета дослідження визначена як розроблення теоретичних принципів управління економічними системами в умовах відкритості, однак у тексті наведено критику постулатів наявних теорій, а самих принципів — з їх назвами, змістом, умовами та межами застосування — не подано. Це основне зауваження: результат роботи наразі не відповідає заявленій меті. Доцільно сформулювати принципи переліком і показати, як кожен із них впливає з відповідної критичної тези.
- **У структурі статті відсутній розділ, присвячений методам дослідження.** Не зазначено, які саме методи застосовано для отримання результатів, хоча в тексті згадуються синергетичний і системний аналіз. Для видання, що дотримується структурованого формату викладу, цей розділ є необхідним.
- **Виклад постулатів і їх спростування недостатньо розмежовано.** В анотації та в основному тексті твердження про те, що кризи і ринкові крахи бувають настільки рідкісними і можуть мати тільки екзогенну природу, подано в одному ряду з висновками авторів, тоді як за логікою роботи це критикований постулат, а не отриманий результат.

Такі місця бажано переформулювати, чітко відокремивши позицію мейнстріму від позиції авторів.

- **Положення про стратегію економічної безпеки залишилося необґрунтованим.** Теза про необхідність затвердження багаторівневої стратегії економічної безпеки України та тактичної програми дій, спрямованих на посилення наявних і перспективних переваг української економіки, присутня лише в анотації; ані в основному тексті, ані у висновках вона не розкрита. Або це положення слід розгорнути, або узгодити анотацію зі змістом роботи.
- **Джерельна база потребує суттєвого розширення.** Перелік літератури містить чотири позиції, усі — закордонна класика 1954–2003 років. Українські дослідники, названі в огляді публікацій, у списку не представлені, а їхній внесок не схарактеризовано; сучасні праці останніх років відсутні взагалі. Для теми, актуальність якої обґрунтовано через новітні процеси у світовій та національній економіці, залучення публікацій останнього десятиліття є необхідним.
- **Робота має суто теоретичний, описовий характер.** Стаття не містить жодної таблиці, схеми чи ілюстративного прикладу; узагальнення про те, що аналіз економічних показників та їх кількісне вимірювання дозволяє обирати варіант управління, не підкріплено демонстрацією такого аналізу. Навіть умовний приклад або узагальнювальна схема співвідношення постулатів і запропонованих принципів помітно посилили б аргументацію.
- **Висновки не підсумовують дослідження в повному обсязі.** Розділ висновків розкриває лише одну тему — недосяжність рівноваги на практиці — і не містить відповіді на поставлену мету, узагальнення отриманих результатів та окреслення напрямів подальших досліджень.

— **Текст потребує ретельного редагування.** У статті наявні помилки в назвах структурних елементів («Постанова проблеми», «Викладання основного матеріалу»), незавершені та подвоєні конструкції («були завжди були», «Метою дослідження розробки...»), неузгодження відмінків («відбивають фундаментальну вартістю»), розірвані дужки, а також ненормативні для української мови форми («нездібними», «максимизаторами», «ідентифікуюєними», «трактабільності», «самодостатосності»). Значна частина тексту має ознаки перефразованого перекладу, що ускладнює сприйняття змісту.

Висновки. Стаття порушує актуальну наукову проблему та містить самостійний критичний огляд базових припущень сучасної економічної теорії, підкріплений зверненням до першоджерел і до результатів поведінкових досліджень. Ця частина роботи є цілісною та переконливою. Водночас основне зауваження — відсутність сформульованих теоретичних принципів управління економічними системами в умовах відкритості, заявлених у назві й меті, — є суттєвим і потребує усунення, як і узгодження анотації зі змістом, розширення джерельної бази сучасними та вітчизняними публікаціями і мовне редагування тексту. Урахування цих зауважень дало б змогу довести дослідження до заявленого результату та надати роботі завершеного вигляду. За тематикою та проблематикою стаття відповідає профілю видання і становить інтерес для подальшої наукової дискусії.

Рецензент:

*незалежна дослідниця у сфері
управління організаційними змінами
та адміністративного лідерства*

Вікторія Сидорук